

DĚTSTVÍ V ZRCADLE VZPOMÍNEK

CHILDHOOD IN THE MIRROR OF MEMORIES

Miriam Prokešová

Klíčová slova: sebepoznání, práce smutku a vzpomínek, kategorizace vzpomínek, dětství, rodiče a prarodiče, škola

Anotace: Příspěvek přináší ve zkrácené podobě některé výsledky výzkumu vzpomínek studentů ve věku 19-24 let na jejich vlastní dětství. Vychází z teze S. Freuda a P. Ricoeura o práci smutku a vzpomínek, které mají největší vliv na utváření osobnosti. Naše dětství se tak prolíná do věku dospělosti. Autorka se pokusila zachytit na vzpomínkách studentů, v čem smutek konkrétně spočívá a z čeho pramení.

Keywords: self-recognition, task of sorrow and memories, categorization of memories, childhood, parents and grandparents, school

Annotation: report in shortcut image brings some outcomes from study among students of age 19-24 years about their own childhood. Comes from S. Freud's and P. Ricoeur's thesis about task of sorrow and memories, which have effect on personality creation. Our childhood blends thus into our adulthood. Author tried to catch in student's memories in what the sorrow reclines and what it comes from.

Sebepoznání jako podmínka autoevaluace

Hodně se v posledních letech hovoří o evaluaci a autoevaluaci školy a učitele - pedagoga. Nechci zde rozebírat pojmy evaluace a autoevaluace a ani pojmem škola a učitel se nechci zabývat. Jen ve spojitosti se všemi těmito pojmy nabízím a vybízím k malému zamyšlení. Je velice složité chtít po lidském jedinci, aby prováděl své vlastní sebehodnocení. Chybí zde obyčejně skutečně objektivní zpětná vazba. O to složitější je toto požadovat po učiteli – a to na kterémkoli stupni a jakékoliv aprobace. Učitel je totiž již svou podstatou nucen k tomu, aby hodnotil převážně ty druhé, aby se zaměřoval na nedostatky a chyby druhých a učil je napravovat. Jeho vlastní nedostatky a chyby nejsou zcela pochopitelně ve středu učitelova zájmu – přece jen při hodnocení druhých na hodnocení vlastní již příliš mnoho času nezbývá. Pomineme-li tento dá se říci problém v pedagogově autoevaluaci, nemůžeme pominout problém jiný. Máme-li sebe hodnotit, měli bychom sebe alespoň částečně znát, měli bychom vědět, kdo jsme. Otázka zní: víme kdo a kým jsme? Máme všichni před sebou jasný obraz sama sebe? A je to vůbec možné? Není toto – zcela náhodou – již po staletí jedna z nejtíživějších otázek filosofie? Kdo a kým je člověk ve své podstatě a kdo a kým jsem já sám v tomto celku světa, ve kterém se nacházím? A proč? Co je největší moudrostí: najít sebe sama, hledat sebe sama, ztratit sebe sama nebo opustit sebe sama? Jak poznat sebe sama?

Práce smutku a vzpomínek

Jako jednu z možností teoretického východiska cesty za sebepoznáním (a také jako jednoho z předpokladů autoevaluace) jsem si zvolila tezi S. Freuda, který v eseji *Erinnern, Wiederholen, Durcharbeiten* hovoří o tzv. práci smutku a práci vzpomínek. Později toto rozpracovává filosof P. Ricoeur ve své práci *Křehká identita*. Člověk může být chápán jako průsečík svých smutků a svých vzpomínek, které jej utvářejí. Ve své dospělosti se pak stává takovou osobností, která odpovídá způsobu jejich vnitřního zpracovávání a zvládnání

v projevech chování. Jsme z těchto vzpomínek a smutků jakoby utkáni – a jako takoví jsme bytosti velice křehké. Křehké nejen v důsledku negativních smutků, ale také „smutků pozitivních“ – protože smutky nevznikají pouze z bolesti a z něčeho negativního, ale také ze štěstí a z radosti. Krásné, idylické, spokojené dětství tak může být paradoxně pramenem, zdrojem veliké bolesti – bolesti nad ztrátou tohoto bezpečí a jistoty, nad ztrátou lásky.

Co je však skutečně největší příčinou našich smutků? Jaké jsou vzpomínky na dětství, které vzpomínky převažují, v jaké míře převažují? Jsou vzpomínky na dětství spíše pozitivní nebo spíše negativní? Na které období lidé nejčastěji vzpomínají? A na koho nejčastěji vzpomínají? Liší se nějakým způsobem vzpomínky mužů a vzpomínky žen? Můj dotaz tedy zní – co to jsou vlastně za vzpomínky, které v nás „pracují“ a které jsou doprovázeny oním smutkem, vytvářejícím naši osobnost?

Nápad zpracovat vzpomínky současných mladých lidí ve věku 19-24 let vznikl zcela spontánně a dá se říci neplánovaně. Požádala jsem studenty v rámci seminárních prací o sepsání nejméně dvou vzpomínek. Aby v tomto zadání příliš netápali, rozdělila jsem vzpomínky na základě práce R. Hříbkové do několika druhů a blíže je charakterizovala. Poněvadž tato charakteristika byla jedním z vodítek pozdějšího vyhodnocování vzpomínek, je nutné pro úplnost uvést ji i zde. R. Hříbková (1999) ve své publikaci, týkající se díla F. M. Dostojevského, rozdělila vzpomínky do pěti druhů, a to jako vzpomínky krásné, bolestné, špinavé, hanebné a prorocké.

Dále již přináším vlastní pojetí a charakteristiku těchto výše uvedených vzpomínek:

- Krásné (radostné) vzpomínky jsou tím, co se nám uchovává vědomě i nevědomě v paměti jako zdroj životní síly a radosti. Jsou to ony záblesky v naší mysli, které nás přivádějí zpět do našeho (možná již ztraceného) ráje z dětství.
  - Bolestné vzpomínky jsou vzpomínkami na ty chvíle v životě, kdy jsme již jako malé děti pocítili, že život někdy docela hodně bolí. Jsou to vzpomínky na první záchvěvy těžkosti života a existence.
  - Špinavé vzpomínky jsou ty, které nám připomínají, že jsme kdysi někomu druhému nějakým způsobem ublížili a my se za to ještě dodnes stydíme, byť by se ta dávná vzpomínka týkala pouhé maličkosti. Špiní nám naši duši jakoby zevnitř a je nesmazatelná.
  - Hanebné vzpomínky jsou takové vzpomínky, ve kterých jsme prožili něco nepěkného, krutého, svou podstatou i nelidského, něco, co do života dítěte nepatří. Jsou to vzpomínky na takové události, které jsme jako děti ještě prožít neměli, které nám mohou ublížit, které dětské srdce není schopno chápat a působí zmatek (zmatek je živnou půdou pro projevení se zla).
  - Prorocké vzpomínky jsou takové vzpomínky, o kterých víme po celý svůj život a ony se jen postupně naplňují a splňují. Jsou to vzpomínky, kterými jsme v životě jakoby nesení, prolínají se celým našim životem jako ta takzvaná červená čára či stuha.
- V závislosti na zpracování vzpomínek studentů se však ukázalo, že toto rozdělení tak zcela nepostačuje. Bylo nutné vzpomínky ještě dále rozdělit na vzpomínky úzkostné, meditační a krásné a bolestné zároveň.
- Úzkostné vzpomínky jsou takové, o kterých se nedá říci, že by byly přímo bolestné, či hanebné nebo špinavé. Jsou to vzpomínky na prožitou úzkost, pocit ztracenosti, pocit nepojmenovatelného strachu, nicotnosti, beznaděje, tichého a bezdůvodného zoufalství.
  - Vzpomínky meditační – jsou takové vzpomínky, kdy se nám v paměti vybavuje příroda, vůně, záblesky pocitů a okamžiků, které v podstatě nejsou s žádnou konkrétní událostí spojeny, prostě jen jsou. Jsou svým způsobem typické a stejné. Jsou to ty vzpomínky, o kterých můžeme říci, že je máme společné, že jsou téměř kolektivní, neomezené jen na jednotlivého člověka. Prožíváme je přitom velice individuálně, jsou jakoby výrazně naše, ale v podstatě typické také pro ostatní lidské jedince (a ve vzpomínkách se často opakují,

v případě osob vytvářejí pak archetypy – např. archetyp Babičky v díle B. Němcové).

- Vzpomínky krásné a bolestné zároveň v sobě zahrnují, jak již je z názvu patrné, zároveň obojí, tedy krásu (radost) i bolest. Jsou to vzpomínky na to, co bylo velice krásné, ale co již skončilo, co tedy bylo poznamenáno ztrátou. Pro dětství to jsou nejčastěji vzpomínky, týkající se úmrtí někoho, kdo byl milován. (Nemusí jít pouze o člověka, velice často jde o domácí zvíře, které bylo, ale již není a které je i ve vzpomínkách spjato s obojím pocitem).

Vlastní metodika kategorizace vzpomínek

Nejprve jsem samozřejmě musela všechny vzpomínky přečíst. Abych si mohla vytvořit nějaký systém, na jehož základě bych mohla vzpomínky dále popsat a klasifikovat, bylo nutné je roztrždit podle určitých kritérií, na jejichž základě by pak bylo možné postupovat dále v jejich srovnávání. Proto jsem určila čtyři následující kategorie a vzpomínky podle nich rozdělila:

1. rozdělení do 3 okruhů:
  - vzpomínky, týkající se období do 10 let věku (včetně),
  - vzpomínky, týkající se období 11 až 15 let,
  - vzpomínky, týkající se období 16 let včetně a výše.
2. rozdělení podle pohlaví respondentů:
  - vzpomínky mužů a žen.
3. rozdělení podle druhů vzpomínek:
  - krásné, bolestné, hanebné, špinavé, prorocké, úzkostné, krásné a bolestné vzpomínky zároveň, meditační vzpomínky.
4. rozdělení podle tématu – charakteru vzpomínek:
  - vzpomínky na matku, vzpomínky na otce, vzpomínky na oba rodiče zároveň, vzpomínky na prarodiče, vzpomínky na sourozence, vzpomínky na zvířata, vzpomínky na kamarády a sport, vzpomínky na vesnice a přírodu, vzpomínky na školu (mateřská školka a základní škola), vzpomínky na Vánoce a jiné významné svátky, vzpomínky na lásku, vzpomínky na úrazy, vzpomínky na smrt zvířete, vzpomínky na agresi rodičů, vzpomínky ostatní, víceméně nezařaditelné.

Při rozdělování vzpomínek podle daných kategorií jsem vytvořila velmi obsáhlé, avšak ucelené tabulky s celkovými počty vzpomínek, které jsem dále mohla použít pro porovnávání rozdílů. V těchto tabulkách jsem tedy následně srovnávala jednotlivé vzpomínky podle pohlaví, podle věku a podle charakteru, čímž jsem mohla zmapovat všechny oblasti, které jsem si pro výzkum stanovila nebo které ze samotného zpracovávání vzpomínek vyplynuly. Co vše jsem mohla ze zpracovávání vzpomínek zjistit? A pomohou nám tato zjištění k zodpovězení některých výše uvedených otázek? Napomohou k poznání a k pochopení sebe sama, a tím možná i těch druhých?

Náčrt některých odpovědí:

Ukázalo se, že dnešní mladí lidé vzpomínají nejčastěji na období do 10 let věku. Z celkového počtu zkoumaných 1328 vzpomínek spadá nejvíce vzpomínek právě do tohoto období, celkově 721, tedy 54,29 %. Z tohoto počtu vzpomínek je 189 vzpomínek (14,23 %) mužů a 532 (40,06 %) žen.

Do období 11-15 let věku se vztahuje 346 vzpomínek, tj. 26,05 % z celkového počtu. Z toho je 126 vzpomínek (9,48 %) mužů a 220 vzpomínek (16,56 %) žen.

Do období nad 16 let spadá 261 vzpomínek, tj. 19,65 % z celkového počtu. Z toho je 118 vzpomínek (8,88 %) mužů a 143 vzpomínek (10,76 %) žen.

Konečné srovnání druhů vzpomínek podle věku u mužů a žen

Tabulka 1: Konečné srovnání druhů vzpomínek podle věku u mužů a žen

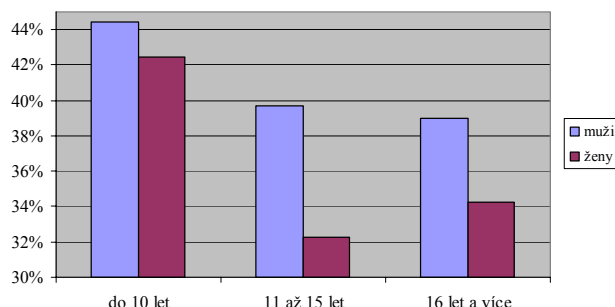
Vzpomínka	Do 10 let		11 až 15 let		16 let a více	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	muži	Ženy
Krásná	44,44 %	42,48 %	39,68 %	32,27 %	38,98 %	34,27 %
Bolestná	26,98 %	24,06 %	33,33 %	34,55 %	33,89 %	39,16 %
Hanebná	2,65 %	6,02 %	3,17 %	7,73 %	3,39 %	4,19 %
Krásná a bolestná	2,12 %	5,64%	4,76 %	9,09 %	5,94 %	6,99 %
Špinavá	10,58 %	11,28 %	9,52 %	12,73 %	4,24 %	5,60 %
Prorocká	1,06 %	3,38 %	0,00 %	0,46 %	0,00 %	0,70 %
Úzkostná	11,11 %	6,58 %	8,74 %	3,17 %	5,94 %	3,49 %
Meditační	1,06 %	0,56 %	0,80 %	0,00 %	7,62 %	5,60 %

Podle této tabulky můžeme konstatovat např. to, že nejvíce krásných vzpomínek mají muži na období ve věku do 10 let. Nejméně krásných vzpomínek pak mají ženy na období ve věku 11 až 15 let. Nejvíce bolestných vzpomínek mají ženy na období ve věku 16 let a více, nejméně pak mají bolestných vzpomínek opět ženy, ale na období do 10 let věku, atd. Tato konstatování jsou však velice obecná a blíže nespecifikují charakter vzpomínek, který je pro naše pochopení velice významný. Tyto analýzy jsem provedla pomocí grafů a tabulek, které však z důvodů omezené délky příspěvku nelze uvést. V následujících řádcích se o to tedy jen slovně pokusím (podrobné tabulky a grafy najdete v autorčině publikaci Ztracený člověk ve ztraceném světě v zrcadle vzpomínek).

Krásné vzpomínky mají u mužů celkově sestupnou tendenci, u žen nejprve sestupnou, posléze však stoupající tendenci.

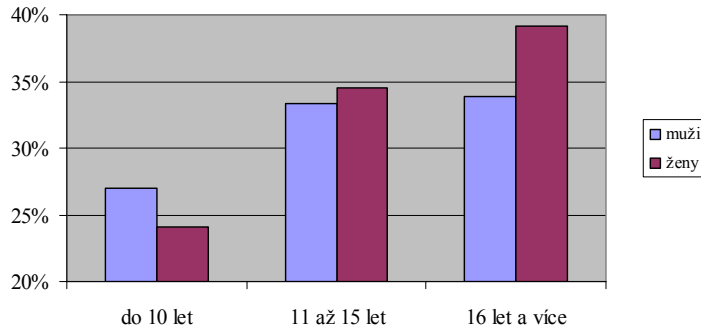
Muži si stále udržují větší počet krásných vzpomínek než ženy. Krásné vzpomínky žen jsou do věku 10 let spjaté s osobami prarodičů, pak teprve rodičů a posléze to jsou vzpomínky spjaté se zvířaty, s přírodou a s Vánocemi. Krásné vzpomínky mužů se také pojí s prarodiči, posléze se však jejich krásné vzpomínky vztahují na kamarády a na sport, vzpomínky na rodiče jsou až na třetím místě. Krásné vzpomínky v období 11-15 let jsou pro muže i ženy spojeny s kamarády a s přáteli, s láskou, se zvířaty, až pak s prarodiči a s rodiči. U žen je zaznamenán veliký pokles v počtu krásných vzpomínek (o 10,21 %), posléze v dalším období jejich počet nepatrně stoupá (2%). Krásné vzpomínky ve věku 16 let a více se u mužů týkají především lásky, u žen tomu tak není. Muži posléze „krásně“ vzpomínají na sport, kamarády a na cestování. U žen jsou na prvním místě krásné vzpomínky na školu a na přípravu na budoucí profesi, až pak je láska, na třetím místě pak kamarádi a sport.

Srovnání krásných vzpomínek mužů a žen podle věku

Bolestné vzpomínky mají naopak u mužů i u žen vzestupnou tendenci. Ženy mají bolestných vzpomínek zpočátku méně, ale jejich křivka prudce stoupá od 24,06 % až po 39,16 %, u mužů rovněž stoupá, avšak „zastavila“ se na 33,89 %. Pouze v období do 10 let mají muži více bolestných vzpomínek než ženy. U mužů mezi prvním a druhým obdobím počet bolestných vzpomínek stoupá, a to o 6,35 %. Mezi druhým a třetím obdobím také stoupá, a to o 0,56 %. U žen roste počet bolestných vzpomínek z prvního na druhé období o celých 10,49 %! Ve třetím období u žen stoupá počet bolestných vzpomínek o 4,61 %. Bolestných vzpomínek mají ve srovnání podle jejich charakteru v období do 10 let více muži než ženy. Největší počet bolestných vzpomínek je spjat s rodiči a pak s úrazy a s nemocemi. Ženy mají v podrobnějších analýzách ve všech položkách více bolestných vzpomínek než muži. Muži mají nejvíce bolestných vzpomínek spjatých rovněž s rodiči, s úrazy a pak se smrtí zvířete. Zdrojem bolestných vzpomínek v období 11-15 let jsou prarodiče (jejich smrt). Ženy mají těchto vzpomínek více (21,36 %, muži 11,65 %). Na druhém místě jsou zdrojem bolestných vzpomínek jak u mužů (8,74 %) tak u žen (18,45 %) jejich rodiče. Dále pak ženy uvádějí nejčastěji nemoci kamarádů, muži přírodu, úrazy a lásku. Bolestné vzpomínky se u mužů nad 16 let věku týkají úrazů, nehod, úmrtí a také rozchodů s dívkou. U žen je na prvním místě nemoc a smrt kamarádů, pak rozchody a smrt prarodičů. Celkově však mají ženy těchto bolestných vzpomínek více než muži (ženy 39,16 %, muži 33,89 %).

Srovnání bolestných vzpomínek mužů a žen podle věku

Takto jsem dále zpracovala také hanebné a další vzpomínky. Vzhledem k omezení počtu stran příspěvku zde již nebudeme názorně používat ani tyto základní grafy, pouze si dané výsledky popíšeme.

Hanebné vzpomínky mají u mužů mírně vzestupnou tendenci, u žen vzestupnou a posléze sestupnou tendenci. Celkově mají ženy více hanebných vzpomínek, a to po všechna období než muži. Hanebné vzpomínky do 10 let jsou u mužů spjaty nejen s rodiči, ale také se školou a s cizími lidmi. Ženy vzpomínají hanebně na rodiče, pak na školu (školku), dále na kamarády a spolužáky. Hanebné vzpomínky v období 11- 15 let jsou opět mnohem rozmanitější u žen než u mužů. Týkají se školy, rodičů, cizích osob, osoby otčíma, kamarádů, sourozenců, lásky. Ve věku nad 16 let jsou hanebné vzpomínky spojeny u mužů s cizími lidmi, s nespravedlností a se sportem. U žen jsou spjaty s kamarády, se školou, s cizími lidmi.

Krásné a bolestné vzpomínky zároveň mají u mužů mírně vzestupnou tendenci, u žen nejprve vzestupnou a posléze opět sestupnou tendenci. Jak je patrné z tabulky, ženy mají opět více krásných a bolestných vzpomínek než muži, a to po všechna věková období. Krásné a bolestné vzpomínky jsou u žen ve všech věkových kategoriích opět mnohem rozmanitější než u mužů. Ve věku do 10 let jsou u obou pohlaví spojené většinou se smrtí prarodičů, s úrazem, se zvířetem či zakázaným výletem. Krásné a bolestné vzpomínky ve věku 11-15 jsou spjaty u mužů především se sportem, u žen s prarodiči, se zvířaty, s kamarády. Ve věku nad 16 let se tyto vzpomínky objevují u žen především v souvislosti s láskou. U mužů jsou tyto vzpomínky spjaty se zážitky z dovolené a se zážitky s prarodiči.

Špinavé vzpomínky mají u mužů sestupnou tendenci, u žen nejprve vzestupnou, posléze sestupnou tendenci. V celkovém srovnání mají ženy opět po všechna období více špinavých vzpomínek než muži. Špinavé vzpomínky se jak u mužů tak u žen v období do 10 let věku pojí s osobou sourozence či sourozenců. Muži pak dále spojují špinavé vzpomínky se zvířetem, ženy uvádějí jako špinavé vzpomínky drobné krádeže, kterých se dopustily. Špinavé vzpomínky se týkají u žen také osob rodičů. Špinavé vzpomínky jsou ve věku 11-15 let jednoznačně spjaty u žen (15%) i u mužů (7,5%) se školou. Druhé místo pak u mužů zaujímá příroda, zvířata, pak kamarádi a další osoby. U žen se opět objevují prarodiče, sourozenci, kamarádi, na třetím místě pak rodiče. V období nad 16 let mají špinavých vzpomínek opět více ženy než muži. Jedná se však jen o nepatrné množství vzpomínek.

Úzkostné vzpomínky mají u mužů víceméně sestupnou tendenci, u žen pak sestupnou a pak mírně vzestupnou tendenci. Jak je patrné z tabulky, muži mají úzkostných vzpomínek po všechna období více než ženy. Úzkostných vzpomínek mají v celkovém poměru v období do 10 let věku více muži než ženy. U žen jsou tyto vzpomínky spjaty se strachem o rodiče, pak s úrazy a s nemocemi, ze ztracení se a ze školy. U mužů to je na prvním místě strach z nemoci a z úrazu, pak obavy z přírody a z přírodních živlů, na třetím místě pak strach o rodiče. Ve věku 11-15 jsou úzkostné vzpomínky spjaty u žen (3,17 %) především s přírodou, u mužů (8,74 %) s přírodou, se sourozenci a s cizími osobami. Ve věku nad 16 let jsou pak úzkostné vzpomínky u žen spojeny s nehodami, u mužů se sportem.

Meditační vzpomínky mají víceméně vzestupnou tendenci. U mužů činí rozdíl mezi prvním a druhým obdobím 0,26 % (počet vzpomínek klesá), a mezi druhým a třetím obdobím 6,82 % (počet vzpomínek roste). U žen počet vzpomínek mezi prvním a druhým obdobím klesá o 0,56 % a mezi druhým a třetím obdobím stoupá o 5,60 %.

Velice překvapivé bylo srovnání počtu a druhů vzpomínek na rodiče a prarodiče.

Tabulka 2: Konečné srovnání počtu vzpomínek na rodiče a prarodiče podle věku u mužů a žen

Vzpomínka	do 10 let		11 až 15 let		16 let a více	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Na rodiče	11,67 %	37,35 %	14,56 %	19,42 %	15,59 %	18,75 %
Na prarodiče	14,40 %	36,58 %	24,27 %	41,75 %	34,39 %	31,27 %

Vzpomínky na rodiče mají, co se týče jejich počtu, u mužů vzestupnou tendenci. U žen mají vzpomínky na rodiče naopak tendenci sestupnou. V období do 10 let věku jsou vzpomínky na rodiče zastoupeny poměrně vysokým počtem procent, 37,35 %. Celkově je počet vzpomínek na rodiče u žen po všechna období vyšší než počet vzpomínek mužů. V období do 10 let je tento rozdíl téměř propastný (o 25,68 %).

Vzpomínky na rodiče se rovněž liší podle toho, na koho muž či žena vzpomíná. Z analýzy vzpomínek vyplývá, že u mužů převažují krásné vzpomínky na matku (10%), u žen jsou krásné i bolestné vzpomínky na matku v rovnováze (7,29 %). Ani ženy, ani muži nevzpomínají na otce s úzkostí. Jiné to je ve vzpomínkách na matku. Muži neuvádějí na matku ani jedinou úzkostnou vzpomínku, ženy však ano (5,21 %). Ženy mají také celkově více bolestných vzpomínek na otce i na matku než muži (muži 15,79 % a ženy 42,11 % bolestných vzpomínek na otce, muži 6,25 % a ženy 21,87 % bolestných na matku).

Na rodiče celkově nepřevládají vzpomínky krásné, jak by se mohlo očekávat, ale vzpomínky bolestné. Týká se to především vzpomínek mužů (bolestné na otce 20 %, na matku 6,68 %, na oba 16,66 %). Ve vzpomínkách mužů na období ve věku do 10 let se navíc nenachází ani jedna krásná vzpomínka na otce! Krásné vzpomínky mužů se týkají pouze osoby matky. U žen převládají vzpomínky krásné, a to na oba rodiče (21,85 %), při celkovém součtu však o několik setin převládají vzpomínky bolestné (krásné 36,43 %, bolestné 36,45 %).

Vzpomínky na prarodiče mají u mužů neustále vzestupnou tendenci. U žen mají vzpomínky na prarodiče nejprve vzestupnou, pak sestupnou tendenci. Muži i ženy mají po všechna období více vzpomínek na prarodiče než na rodiče, s výjimkou období do 10 let věku u žen,

kdy mají o 0,77 % více vzpomínek na rodiče než na prarodiče. Celkově však vzpomínky na prarodiče jak u mužů, tak u žen převládají nad vzpomínkami na rodiče.

Při celkovém srovnání a analýze vzpomínek mužů i žen na rodiče a prarodiče se ukazuje, že nejvíce krásných vzpomínek na toto období ve věku do 10 let mají ženy, a to na prarodiče (15,95 %), nejméně krásných vzpomínek mají muži, a to na své rodiče (3,50 %). Celkově nejvíce bolestných vzpomínek z tohoto období, týkajících se rodičů a prarodičů, však zaznamenaly ženy, a to na své rodiče (13,62 %).

Vzpomínky spojené se školou

Jaké vzpomínky v nás z celkového kontextu vzpomínek zanechává škola? Krásné vzpomínky na školu mají pouze ženy nad 16 let věku! Se školou jsou pak především spjaty vzpomínky hanebné, tedy takové, kdy nám bylo ublíženo. U žen se tyto vzpomínky objevují dokonce v každém z daných období. Špinavé vzpomínky se pojí se školou u žen i u mužů v období 11-15 let; úzkostné pak u žen ve věku do 10 let. Co v nás tedy převážně zanechává škola? Podle provedených celkových analýz vzpomínek to není krása a radost z poznání, ale úzkost, strach, pocity viny a pocity ublíženosti (jedno či oprávněné nebo neoprávněné). Zbývá jen lapidární otázka - mají na tomto podíl také učitelé, se kterými jsme se během naší školní docházky setkali?

Závěrem - Dětství žen a dětství mužů se tedy na základě jejich vlastních vzpomínek od sebe navzájem poměrně dosti liší. Muži si přinášejí do života více krásy, ale také více úzkosti, ženy pak více bolesti a pocitů viny (špinavé a hanebné vzpomínky). Muži však, zdá se, prožívají intenzivněji krásu i bolest, jejich vzpomínky jsou poněkud vyhraněnější než vzpomínky žen, které jsou však členitější a bohatší a více vrstevnaté než vzpomínky mužů.

Matka je pro syny zdrojem krásných vzpomínek pouze do 10 let věku. Pro ženy je však matka zdrojem také vzpomínek úzkostných a bolestných. Úzkostné vzpomínky se u žen pojí pouze s osobou matky, na otce úzkostné vzpomínky nejsou. Krásné vzpomínky na otce mají ve věku do 10 let pouze ženy! Otec je především nositelem bolestných vzpomínek, a to pro všechna věková období. Z hlediska vzpomínek na vlastní rodiče tak nejsou ani ženy, ani muži naplněni vzpomínkami na prožitá štěstí, ale spíše na prožitou bolest a smutek. Krása dětství je ve vzpomínkách spjata především s osobami prarodičů.

Během svého dětství svým způsobem vrůstáme do světa. Avšak růst má tolik stránek, že není možné, aby všechny byly kladné. Tak i vzpomínky – záblesky minulého, nemohou být pouze kladné, ale nesou s sebou spoustu negativního, tíživého, bolestného. A tak ani dětství není negativních vlivů ušetřeno, není to možné. Člověk není dokonalý, ani dítě není dokonalé, nehybné. Je živoucí, živé, a proto ani jeho dětství nemůže být zcela šťastné.

Co říci na závěr?

Možná by bylo vhodné v této souvislosti připomenout, že svět našich vzpomínek je navíc „krajinou“ přirozeného světa, světa procítěného. Nestačí pro ně slova, poněvadž to je krajina světa, který nebyl získán teoretizováním; světa, pro který prozatím pojmy chybí.

V dospělosti se však nacházíme ve světě fyzikálním a přirozený svět se nám navrácí v podobě záblesků vzpomínek. Jejich zteoretizováním, průnikem do tajemství, jímž ve své podstatě jsou (a o jehož „zachycení“ jsem se svým empirickým šetřením pokusila), uchopíme dětství nejen jako ztracený ráj – ale pochopíme také jeho „ztracenost“, dopadne na nás „tíha“ prožitého dětství, do té doby zahalené závojem iluzí, přes které se dětství pouze může zdát být krásným.

Ne tedy rozbor těchto vzpomínek, jejich důkladná analýza, ale pouze jejich záblesky, prosvětlení duše zevnitř – to je to, co činí vzpomínky na dětství oporou a jsou tím, co nás jakoby nese dál životem a naplňuje nás pocitem radosti a štěstí (a ne smutkem a bolestí).

Tím však, kým jsme, jsme v důsledku svých prožitých smutků a procítěných bolestí. Jsme smutní hrdinové v divadle světa. Každý z nás si určitou bolestí a smutkem prošel. V pochopení druhých i v pochopení sebe sama nám tedy nezbývá nic jiného, než najít a nalézat a v podstatě také osvojit si určitou míru ve schopnosti odpouštění domnělých či skutečných provinění druhých na nás samotných. V souvislosti s tímto příspěvkem pak můžeme hovořit o „míře odpouštění“ nedokonalosti těch, kteří nás vychovávali, tedy rodičů i učitelů. Jinými slovy jde o porozumění nedokonalosti, která je zároveň nedílnou součástí lidského života i nás samotných. Zde se nám pak také otevírá cesta ke smysluplnému hodnocení nejen sebe sama (autoevaluaci), ale také těch druhých.

Domnívám se, že také pro samotnou výchovu se nám tímto otevírá nové a krásné téma.

HŘIBKOVÁ, Radka. *Umělecko-filozofická koncepce dětství v tvorbě F. M. Dostojevského*. 1. vyd. Praha: PdF UK, 1998. 84 s. Zde s. 33.

PROKEŠOVÁ, Miriam. *Ztracený člověk ve ztraceném světě v zrcadle vzpomínek*. 1. vyd. Ostrava: PdF OU, 2005.

RICOEUR, Paul. *Křehká identita: úcta k druhému a kulturní identita*. 1. vyd. Praha: Mlýn, 2000.